

CENTRUM PRO ČESKOSLOVENSKÁ EXILOVÁ STUDIA

Miloš Trapl

Centrum pro československá exilová studia¹ vzniklo ze společné iniciativy pracovníků někdejší Katedry humanitních věd a evropských studií (dnes Katedra politologie a evropských studií) a Katedry historie Filozofické fakulty Univerzity Palackého. Výrazně se na něm podíleli tehdejší studenti těchto kateder na svém studijním zájezdu² do USA v roce 1992, kdy navázali kontakt s tehdejšími významnými činiteli čs. exilu,³ kteří nabídli Olomouci materiály některých exilových institucí. Na základě této iniciativy došlo k vytvoření nového pracoviště na FF UP.

Činnost Centra slavnostně zahájil 11. května 1993 rektor Univerzity Palackého prof. PhDr. Josef Jařab, za účasti děkana FF UP prof. PhDr. Ludvíka Václavka, vedoucího tehdejší Katedry humanitních věd a evropských studií prof. PhDr. Františka Mezihoráka, předsedy exilové Rady vzájemnosti Čechů a Slováků⁴ prof. dr. Mojžíra Povolného a řady dalších významných hostů.

Mezi hlavní úkoly nového pracoviště patřilo od počátku vybudovat v Olomouci archiv československého exilu, zvláště pro období let 1948–1989, sloužící badatelské veřejnosti k vědeckému výzkumu. Vedle tohoto archivu byla současně vytvářena příruční knihovna odborných a vzpomínkových prací politiků, historiků, politologů a dalších významných osobností československého exilu. Je třeba poznamenat, že Centrum od počátku nesledovalo a ani nemohlo sledovat tendenci být jediným pracovištěm svého druhu,⁵ ale šlo mu především o uchování a záchranu materiálů, které by jinak mohly být ztraceny. V tomto směru se podařilo získat velmi mnoho cenných písemností.⁶

1. Původní název instituce zněl Centrum pro výzkum československé exilové politiky po roce 1948. V roce 1995 byl název změněn.
2. Nejaktivnějším ze studentů byl Tomáš Palička, který později znovu navštívil USA a rozšířil kontakty se zdejšími exulanty.
3. Největší zájem o vybudování Centra projeвили tehdy prof. dr. M. Povolný a dr. V. Chalupa, kteří poskytli novému pracovišti cenné materiály.
4. Prof. Povolný byl posledním předsedou Rady svobodného Československa, která se po rozpadu Československa přejmenovala na Radu vzájemnosti Čechů a Slováků.
5. Podobné snahy o zachování exilových materiálů má celá řada institucí jako např. Státní ústřední archiv v Praze, Tyršův dům České obce sokolské v Praze (pro materiály zahraničních Sokolů), Dokumentační centrum doc. dr. V. Prečana v Scheinfeldu v SRN, ústav Libri prohibiti dr. Chleboráda v Praze aj. Existují také četné zahraniční archivy, zvláště v USA.
6. Viz soupis fondu archivu centra na konci článku.

Centrum navázalo spolupráci s odbornými pracovišti a organizacemi v České republice⁷ a v zahraničí⁸, a zejména se zahraničními krajanskými organizacemi, spolky a jinými sdruženími, vědeckými institucemi a vysokými školami, případně s jednotlivci, kteří o spolupráci projeví zájem.⁹

Ředitel Centra je od počátku prof. PhDr. Miloš Trapl z Katedry historie, jejíž mnozí další pracovníci (mj. doc. PhDr. Ivo Barteček, PhDr. Arnošt Skoupý, PhDr. Karel Konečný, PhDr. Karel Podolský) se na výzkumu od počátku podílí. Druhým nejvýznamnějším pracovištěm, na jehož teritoriu je Centrum od počátku umístěno,¹⁰ je Katedra politologie a evropských studií v čele se svým vedoucím doc. PhDr. Vlastimilem Fialou¹¹ a vedoucím archivu Centra doc. PhDr. Milošem Kouřilem. Na práci Centra se podílejí i někteří doktoranti a absolventi obou kateder. Další spolupracovníci Centra jsou na již zmíněných pracovištích v ČR i v zahraničí.

Dne 27. října 1995 byla zřízena Nadace Centra pro čs. exilová studia, v čele s doc. dr. M. Kouřilem. Podle nového zákona o nadacích byla k 1. lednu 1999 přeměněna na Nadační fond pro čs. exilová studia. Do fondu přispívají sporadicky naši zahraniční krajané. Jsou z něho zakupovány knihy, platí se z něho převozy materiálů ze zahraničí apod.

Výzkumné úkoly Centra umožňovaly granty. Tak např. v letech 1995–1997 to byl grant GAČR – Československá exilová politika po roce 1948, v letech 1996–1997 grant Ministerstva zahraničních věcí ČR – Dokumentace krajanských komunit ve světě a na léta 1999–2001 grant GAČR – Historie exilu 1948–1989 (společně s hlavním řešitelem doc. dr. V. Prečanem a Ústavem pro soudobé dějiny AV ČR). Plnění grantů dokumentují mj. vydané publikace Centra, které tvoří přílohu č. 2 našeho informačního přehledu.

7. K nejvýznamnějším pracovištím v ČR, která spolupracují s Centrem, patří Ústav soudobých dějin AV ČR (zvláště doc. PhDr. Vilém Prečan, PhDr. Oldřich Tůma, PhDr. Jiří Pernes, PhDr. Jiří Kocián aj.), Ústav pro etnografii a folkloristiku AV ČR (PhDr. Stanislav Brouček), Ústav historie a muzeologie Slezské univerzity v Opavě (prof. PhDr. Zdeněk Jirásek), Katedra historie FF Ostravské univerzity (prof. PhDr. Milan Myška, DrSc.), Katedra historie PdF MU v Brně (doc. PhDr. Jaroslav Vaculík) aj.
8. Např. Collegium Carolinum Mnichov, SRN (dr. Eva Hahn, dr. Robert Luft), Sudetendeutsches Archiv Mnichov, SRN (dr. E. Hoffmann), Institut für Exilforschung Hamburg, SRN, Svaz spolků Čechů a Slováků ve Švýcarsku, Institut für Ost- und Südeuropa Vídeň, Rakousko, Uniwersytet M. Curie Skłodowskiej v Lublinu v Polsku, Historický ústav SAV Bratislava, Slovensko aj.
9. Mimo již zmiňovaného prof. Povolného patřili k nejaktivnějším exilovým spolupracovníkům Centra bohužel již zesnulí prof. dr. Jiří Nehněvajsa a prof. dr. Josef Kalvoda z USA, z žijících prof. dr. Viktor M. Fic, dr. Mírko Janeček a dr. Boris Čelovský z Kanady (dnes již žije v ČR), dr. R. Nehasilová z USA, prof. dr. L. Krejčí, dr. Jostenová a prof. dr. František Nejez-Bradley (vedl jeden rok katedru politologie v Olomouci) z Velké Británie, Mgr. Jiří Pořízka ze Švédska a celá řada spolupracovníků ze Švýcarska (mj. dr. Oldřich Černý), o nichž budeme psát na jiném místě.
10. Centrum je umístěno v Olomouci, Křížkovského 12.
11. Doc. dr. V. Fiala je redaktorem Zpravodaje Centra, plánovaného na čtyři čísla ročně.

Pozůstalost I
(1971–1984)
Pozůstalost
Českoslovens
práce (1949–
Rada svobod
Bohemian B
společnost (1
Josef Josten
behind The I
– Features
Czechoslo
– Indexes o
Karel Pechá
Ludvík Rych
Kanada – ma
Petr Hrubý
Dr. Adolf Pr
Memoáry Pe
Memoranda
znamným svě

Zpravodaj C
Zpravodaj C
PŘIBÁŇ, Mich
TRAPL, Miloš
JIRÁSEK, Zde
ZENKL, Petr
A. Skoupý a
krajanského
roč. 1998–19
BARTEČEK, Iv
1999.
BARTEČEK, I
princip? (Př
1918–1938.)

Příloha č. 1

Archivní fondy Centra

- Pozůstalost Ing. Ladislava Husáka – Čsl. svaz křesťanských pracujících ve Švýcarsku (1971–1984)
Pozůstalost Jaromíra Netíka (1948–1980)
Československý zahraniční ústav v exilu + Měsíční přehledy Československé strany práce (1949–1969)
Rada svobodného Československa (1948–1983)
Bohemian Benevolent and Literary Association – Česká dobročinná a vzdělávací společnost (1949–1993)
Josef Josten – F.C.I. – Service of Free Czechoslovakia – Features and News from behind The Iron Curtain Information Service of Free Czechoslovakia (1949–1978)
– Features and News from behind The Iron Curtain Information Service of Free Czechoslovakia (1949–1978)
– Indexes of Information Service of Free Czechoslovakia (1949–1977)
Karel Pecháček (1982–1987)
Ludvík Rychtera (1940–1987)
Kanada – materiály krajských spolků
Petr Hrubý
Dr. Adolf Procházka
Memoáry Petra Zenkla
Memoranda exilových politiků americkému kongresu prezidentu USA a dalším významným světovým činitelům

Příloha č. 2

Publikační činnost Centra

- Zpravodaj Centra pro exilová studia* I./1 – 1995.
Zpravodaj Centra pro exilová studia I./2 – 1996.
PŘIBÁŇ, Michal: *Československé krajské a exilové noviny a časopisy po roce 1945*.
TRAPL, Miloš: *Exil po únoru 1948*. Olomouc 1995.
JIRÁSEK, Zdeněk – TRAPL, Miloš: *Exilová politika v letech 1948–1956*. Olomouc 1996.
ZENKL, Petr: *Mozaika vzpomínek*. Olomouc 1998.
A. Skoupý a M. Trapl vydávají na pokračování historii českého a československého krajského hnutí ve Švýcarsku v časopise: *Zpravodaj Čechů a Slováků ve Švýcarsku*, roč. 1998–1999.
BARTEČEK, IVO: *Československý antifašistický exil německého jazyka v Mexiku*. Olomouc 1999.
BARTEČEK, IVO: *Vystěhovalectví a studium vystěhovalectví – občanský či národnostní princip? (Příklad vystěhovalectví do Latinské Ameriky z Československa v letech 1918–1938)*. AUPO, *Historica* 27 – 1996, Olomouc 1998.

V roce 1
18 studentů.
mový obor p
v souvislosti
iniciována v
Co do z
sledující různ
středověkýc
záležitosti st
je zájem stu
zeměpisný o
prací. Dvě
a tematické
Soupis
obhájených
publikován
Crhová Ma
Židovská m
vedoucí př
Dolanský V
Antisemitis
vedoucí př
Faktorová
Místo české
vedoucí př
Guňka Da
Historie ob
vedoucí př

BARTEČEK, IVO: *Česká krajanská komunita v Latinské Americe*. AUPO, Historica 28 – 1998. Ve spolupráci s J. Pavlíčkem.

V tisku

Zpravodaj Centra I/3.

TRAPL, Miloš: *Česká politická emigrace ve 20. století*, vyjde ve sborníku z konference v rámci Týdne zahraničních Čechů, konané v Praze 28. 6.–4. 7. 1998.

KOUŘIL, Miloš – SKOUPÝ, Arnošt: *Adaptace českých exulantů ve Švýcarsku po roce 1968*, vyjde ve sborníku z konference v rámci Týdne zahraničních Čechů, konané v Praze 28. 6.–4. 7. 1998.

BARTEČEK, IVO: *Topografie krajanské přítomnosti v Latinské Americe. Minulost a současnost*, vyjde ve sborníku z konference v rámci Týdne zahraničních Čechů, konané v Praze 28. 6.–4. 7. 1998.

TRAPL, Miloš – SKOUPÝ, Arnošt: *Prameny k dějinám českého krajanského hnutí ve Švýcarsku* (vyjde ve sborníku Ústavu pro etnografii a folkloristiku AV ČR Češi v cizině).

FIALA, Vlastimil: *Novinář Josef Josten*.

BARTEČEK, IVO: *Občanský versus národnostní princip. Prvorepublikové vystěhovalecvi ve světle českého a slovenského badatelského zájmu* (Československo 1918–1938, HÚ AV ČR).

BARTEČEK, IVO: *Česká krajanská komunita v Latinské Americe* (Sborník prací historických XVI, UP Olomouc 1999).

TRAPL, Miloš: *Die tschechische politische Emigration in den Jahren 1938, 1939, 1948 und 1968*, Gesellschaft für Exilforschung e.V.

prof. PhDr. Miloš Trapl, CSc.
Katedra historie FF UP
Křížkovského 10
771 80 Olomouc